

MEMORIUL

COMISARIILOR GENERALI AI MUNȚILOR APUSENI INAINȚAT ÎN 1919 FOSTULUI CONSILIU DIRIGENT

Iată care a fost programul de înlăptuiri propus de acel oficiu :

Onorat Consiliu Dirigent,

Starea de derăpănare, la care populația din munții Apuseni a fost adusă parte prin vitregia împrejurărilor, în cea mai mare parte însă prin totala lipsă de solitudine din partea guvernelor de sub stăpânirea ungurească, ba chiar prin o vădită și intenționată neglijare și asuprire v'a îndemnat ca din primul moment al guvernării d-voastre să vă îndreptați toată grija părintească către această populație și prin o generozitate bine motivată de considerațiuni istorice, naționale și economice să instituiți pentru acești Munți Apuseni un comisariat guvernial cu menirea, ca acesta să ia în grija sa deosebită toate interesele specifice ale acestor munți și prin o activitate conștientă și sistematică să le promoveze; încrederea d-voastră a pus sarcina aceasta în mâinile noastre, iar noi în calitatea noastră de comisari ai Munților Apuseni ne luăm voie a vă prezenta un scurt program de muncă și organizare, a cărui organizare o credem indispensabilă, pentru a putea inaugura o activitate rodnică pe baze largi sistematice.

Una din pricinile, pentru cari viața culturală și economică a Munților Apuseni nu a putut lua avânt este fără îndoială izolarea lor ermetică de către lumea din afară lipsindu-le aproape cu desăvârșire căile de comunicație. Drumurile și șoselele lor sunt minime și câte sunt, sunt în cea

mai mare parte insuficiente și neîngrijite, ba unele în anumite anotimpuri impracticabile, altele fără conex cu rețeaua generală și se înfundă în cutare margine de sat servind astfel numai interese strâmte locale. Cea mai de căpetenie grije a comisariatului va trebui deci să fie întocmirea și executarea unui plan al dezvoltării căilor de comunicație. În cadrul acestui plan va trebui să intre și edificarea tuturor acelor linii ferate, cari să încopcie centrele economice ale munților Apuseni cu lumea externă într'un chip practic și ușor. Amintim numai per tangensem trebuința de a fi încopciat Bradul cu Deva și Abrudul cu Zlatna, Clujul și Beiușul, Hălmagiul cu Vașcăul și altele și de a transforma linia îngustă de pe Arieș și Ampoi în linii normale. Pentru studierea acestor chestiuni e urgentă lipsă ca să fie delegat constant pe lângă comisariat un inginer de drumuri și căi ferate cu personaul tehnic trebuincios.

Prin aceste căi de comunicație s'ar deschide pentru comerțul și industria din lumea mare toate acele bogății necesate, cari zac acum ascunse și neexploatate în sânul acestor munți. E destul să amintim pădurile și pășunile întinse de pe aproape întreg teritoriul comisariatului, condițiile prielnice pentru o rațională cultură de vite, bogăția în poame de tot soiul în deosebi a văii Crișului, industria de lemn și de rășină încă primitivă, dar destul de intensivă și cu toate șansele unei dezvoltări moderne, puterea motrică ascunsă în undele cristaline ale tuturor râurilor și pâraielor de munte și nu este de lipsă să insist asupra comorilor de fier, cărbune, aur, argint, aramă, mercur, marmoră, asbest, asfalt și alte nenumărate metale și materii de cari sunt înbibați Munții Apuseni. Astfel motivăm cererea noastră de a ni-se delega constant: un medic veterinar cu întreg aparatul recesar. Acestor referenți de specialitate, afară de îngrijirea și îndrumarea generală a vieții economice din resortul lor, le-ar incumba și datoria de a prelua, administra sau supraveghea toate instituțiunile publice și private de competența lor. Amintim în deosebi necesitatea creării unei școli de lemnărit în Câmpeni, dezvoltării școalei de sculptură de piatră din Zlatna, înființarea unei școli de industrie metalurgică în Vașcău, unei școli de valorizarea poamelor în Brad și altele, a căror înșirare nu încapă în cadrul unui plan de acțiune general.

În afară de preocupările de acest ordin economic, un alt obiect de preocupare intensivă vor trebui să fie chestiunile de salubritate publică. Pe de o parte răspândirea în mod îngrijitor a boalelor infecțioase între populațiunea de pe teritoriul comisariatului și lipsa totală de instituțiuni de salubritate publică (între aceste mai urgentă ni se pare instalarea unui spital central în Abrud) de altă parte puterea vindecătoare a referințelor topografice și climaterice ale acestui ținut dau și din acest punct de vedere Munților Apuseni o deosebită importanță. Diferite stațiuni climaterice, sanatorii, stâne, etc., pot fi înființate între condițiunile cele mai escelente și cu șansele cele mai mari de prosperare, de altă parte isvoare minerale ca de ex. cel dela Vața, ofer posibilitatea ca să se desvolte adevărate băi mondiale. Din acest punct de vedere socotim că e de lipsă și delegarea unui medic ca referent de specialitate cu tot aparatul subaltern necesar.

Varietatea tuturor acestor probleme, necesitatea de a înființa formarea sucrescenței în diferitele școli de pe teritoriul comisariatului recere în mod imperios, ca comisariatului să i se asigure și asupra instituțiunilor diferite de învățământ înrâurirea necesară pentru a-și ajunge scopurile sale. Instituțiunile de învățământ de pe teritoriul comisariatului au fost — am putea zice — aproape cu desăvârșire neglijate, îndepărtarea organelor de școală superioare, greutatea cu care din cauza aceasta pot să exercite controlul și supravegherea, dar mai ales grija pe care trebuie să o purtăm pentru a pune bazele unui viitor mai bun, ne îndeamnă să cerem, ca și pentru afacerile de învățământ public să fie delegat un om de specialitate, ca referent permanent pe lângă comisariat.

În șirul importanței generale și economice, poate de o valoare mai modestă, dar în șirul preocupațiunilor comisariatului de o importanță deosebită va trebui să fie dezvoltarea turistică și atragerea circulației de străini. Bogăția nesecată în frumuseți naturale, prilejul ce-l ofer Munții Apuseni de a-ți întregi și îmbogăți cunoștințele pe orice teren, vor forma un punct de atracțiune, care bine îndrumat va putea servi în felul său spre folosul atât al populațiunei băștinașe, cât și un referent cu cunoștințe speciale pe acest teren.

Pentru a putea inactiva acest aparat contemplat de noi mai aflăm de lipsă crearea tuturor acelor organe interne, cari să asigure funcționarea comisariatului. In deosebi aflăm, că e de lipsă :

1. Inființarea unui oficiu central al administrației cu un contabil, un casier, un controlor și numărul recerut de funcționari și servitori ;

2. Inființarea unui organ de publicitate pentru propagandă, informațiune și comunicări oficioase, iar spre acest scop instalarea unei tipografii corespunzătoare (care ne lipsește) și angajarea unui redactor cu personalul trebuincios.

3. Inființarea unui birou de informațiuni, care să resolve toate recercările, întrebările, rugările din afară și să plaseze știri și informațiuni corespunzătoare în publicitate.

4. Să se pună comisariatului la dispoziție toate mijloacele de comunicație, în deosebi cel puțin două automobile corespunzătoare cu personalul și materialul necesar pentru a putea străbate cu ușurință și grabnic în toate părțile comisariatului.

Resumând vă rugăm să delegați pe lângă comisariat în calitate de referenți :

1. Un inginer de poduri și șosele,
2. Un silviicultor,
3. Un agronom și pomolog,
4. Un medic veterinar,
5. Un inginer montan,
6. Un medic,
7. Un revisor școlar,
8. Un specialist în ale turisticei (profesor),
9. Un ziarist ca șef redactor,
10. Un șef al biuroului de informațiuni,
11. Un contabil,
12. Un casier,
13. Un controlor,
14. Un număr corespunzător de funcționari,
15. Un număr corespunzător de servitori și să incuviințați din bugetul statului toate mijloacele materiale de lipsă pentru retribuirea acestora, fixând toate emolumentele lor. Vă rugăm apoi să ne dați autorizația ca să închiriem și instalăm localurile și birourile de lipsă și să facem plățile recerute pentru aceasta.

Pentru acoperirea cheltuelilor de organizare sub îndatorirea ulterioară dări de seamă și aprobări vă rugăm să ne puneți la dispoziție sumele necesare.

În legătură cu cele expuse mai sus ne luăm voce a vă atrage atențiunea și la împrejurarea, că orașelul nostru are un număr minim de intelectuali, în jurul și cu ajutorul cărorora să se poată crea atmosfera unei vieți culturale și economice mai intensive și că între împrejurările date considerăm de un mijloc foarte potrivit pentru a micșora acest neajuns, dacă corpul profesoral al școalelor civile din Abrud pe lângă puterile didactice instituite deja s'ar întregi în grabă la numărul complet de 7 (de prezent funcționează numai trei) cu puteri didactice de valoare recunoscută mai ales în vederea că, după părerea noastră, școlile din Abrud nu îndeplinesc trebuințele culturale ale Munților Apuseni și vor trebui transformate în gimnaziu.

Dr. LAURENȚIU POP

Dr. CANDIN DAVID

Comisari generali ai Munților Apuseni